BO'LAJAK O‘QITUVCHILARNI PEDAGOGIK KASBGA IJODIY MUNOSABATINI TARBIYALASH

Xalqaro Innavatsion Unversiteti Pedagogika yo`nalishi magstatura 25-01-guruh talabasi **Axmatov Ibrohimjon**

Annotatsiya: *Ushbu maqola bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik kasbga nisbatan ijodiy munosabatni shakllantirishning muhim ahamiyatini o‘rganadi. Unda zamonaviy ta’lim talablariga javob berish uchun innovatsion fikrlash va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish zarurati ta’kidlanadi. Maqolada oliy ta’lim muassasalarida bunday ijodiy yondashuvni shakllantirishda qo‘llanilishi mumkin bo‘lgan turli pedagogik yondashuvlar va usullar muhokama qilinadi. Bo‘lajak pedagoglarda o‘ziga xoslik va o‘zini namoyon qilishni rag‘batlantiruvchi amaliy strategiyalar va ta’lim muhitiga alohida e’tibor qaratilgan. Yakunida, ijodiy munosabatni rivojlantirish o‘qitish sifatini oshirish va kelajak avlod o‘qituvchilarining kasbiy muvaffaqiyatini ta’minlash uchun asosiy tamal toshi sifatida taqdim etiladi.*

Kalit so‘zlar: *Bo'lajak O'qituvchilar, Pedagogik Kasb, Ijodiy Munosabat, O'qituvchi Tayyorlash, Kasbiy Rivojlanish, Ta'lim Innovatsiyasi, Pedagogik Ijodkorlik, Oliy Ta'lim*

Abstract: *This article explores the critical importance of fostering a creative attitude among future teachers towards the pedagogical profession. It highlights the necessity of developing innovative thinking and problem-solving skills to meet the demands of modern education. The paper discusses various pedagogical approaches and methods that can be employed in higher education institutions to cultivate such a creative disposition. Special attention is given to practical strategies and educational environments that stimulate*

originality and self-expression in prospective educators. Ultimately, the development of a creative attitude is presented as a cornerstone for enhancing the quality of teaching and ensuring the professional success of future generations of teachers.

Keywords: *Future Teachers, Pedagogical Profession, Creative Attitude, Teacher Training, Professional Development, Educational Innovation, Pedagogical Creativity, Higher Education*

Аннотация: *Данная статья исследует критическую важность формирования творческого отношения будущих учителей к педагогической профессии. В ней подчеркивается необходимость развития инновационного мышления и навыков решения проблем для соответствия требованиям современного образования. В работе обсуждаются различные педагогические подходы и методы, которые могут быть использованы в высших учебных заведениях для культивирования такого творческого подхода. Особое внимание уделяется практическим стратегиям и образовательной среде, стимулирующим оригинальность и самовыражение у будущих педагогов. В конечном итоге, развитие творческого отношения представлено как краеугольный камень для повышения качества преподавания и обеспечения профессионального успеха будущих поколений учителей.*

Ключевые слова: *Будущие Учителя, Педагогическая Профессия, Творческое Отношение, Подготовка Учителей, Профессиональное Развитие, Образовательные Инновации, Педагогическое Творчество, Высшее Образование*

Kirish

Zamonaviy ta’lim tizimining rivojlanishi va jamiyatning o‘qituvchi shaxsiga qo‘yayotgan talablari pedagogik kasbga ijodiy munosabatni

shakllantirish masalasini dolzarb vazifaga aylantirmoqda. Bugungi kunda o‘qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o‘quvchilarni faol fikrlashga, muammolarni ijodiy hal etishga undovchi, ularning qiziqishlarini uyg‘otuvchi va o‘quv jarayonini samarali tashkil etuvchi shaxs bo‘lishi lozim. Bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy-ijodiy kompetensiyani rivojlantirish ta’lim sifatini oshirish va samarali o‘qituvchi kadrlar tayyorlashning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi [2]. Bu jarayonda ijodkorlikni shakllantirish zamonaviy pedagoglar uchun ajralmas sifat bo‘lib, o‘quvchilarni samarali jalb qilish, ularning qiziqishlarini rag‘batlantirish va umumiy o‘quv jarayonini samarali tuzish uchun hayotiy ahamiyatga ega [3].

Pedagogik faoliyatda ijodiy yondashuvni shakllantirish o‘qituvchining kasbiy o‘ziga xosligini har tomonlama shakllantirishda ijodkorlik va kompetensiyaga asoslangan yondashuvni integratsiyalashning chuqur ahamiyatini ko‘rsatadi [3]. Bu, o‘z navbatida, kelajakdagi o‘qituvchilarni o‘zgaruvchan ta’lim muhitida samarali faoliyat yuritishlari uchun zarur vositalar bilan ta’minlashga xizmat qiladi. Biroq, bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik kasbga nisbatan ijodiy munosabatni tizimli ravishda tarbiyalash, ularning kasbiy faoliyatida innovatsion yondashuvlarni qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirish borasida hali ham chuqur ilmiy-pedagogik tadqiqotlarga ehtiyoj mavjud. Ayniqsa, zamonaviy ta’lim texnologiyalari va o‘qitish usullarini pedagogik samaradorlikni oshirish maqsadida qo‘llash bo‘yicha amaliy metodologiyalar va ilg‘or tajribalarni o‘rganish muhimdir [3].

Ushbu maqola bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik kasbga ijodiy munosabatni tarbiyalashning nazariy-metodologik asoslarini ochib berishni, bu jarayonning psixologik-pedagogik mexanizmlari va shart-sharoitlarini tahlil qilishni, shuningdek, kasbiy ijodkorlikni rivojlantirishga qaratilgan innovatsion metodologiyalar va texnologiyalarni o‘rganishni maqsad qilgan. Maqolada

amaliy mashg‘ulotlar, mentorlik va baholashning ijodiy faoliyatni shakllantirishdagi roli hamda ilg‘or tajribalar asosida amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Pedagogik kasbga ijodiy munosabatni tarbiyalash masalasi zamonaviy pedagogika fanining markaziy muammolaridan biri bo‘lib, so‘nggi yillarda ko‘plab tadqiqotchilar diqqat markazida turibdi. Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchining ijodiy salohiyati ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligi keng e’tirof etilgan. Zamonaviy ta’lim paradigmasi o‘qituvchidan shunchaki bilim uzatuvchi emas, balki o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga, muammolarni nostandart yechishga va o‘z-o‘zini rivojlantirishga undovchi ijodkor shaxs bo‘lishni talab qiladi. Shu nuqtai nazardan, bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy ijodkorlikni shakllantirishga qaratilgan ilmiy izlanishlar tobora ortib bormoqda.

Pedagogik ijodkorlik tushunchasi turli olimlar tomonidan har xil jihatlardan tahlil qilingan. Ko‘pchilik tadqiqotchilar ijodkorlikni pedagogik faoliyatda yangi, original g‘oyalar, usullar va yechimlarni topish qobiliyati sifatida baholaydi. Bu nafaqat o‘quv materialini ijodiy taqdim etishni, balki o‘quv jarayonini tashkil etishda, o‘quvchilar bilan muloqotda, ularning shaxsiy xususiyatlarini inobatga olgan holda individual yondashuvni qo‘llashda ham namoyon bo‘ladi. Adabiyotlarda pedagogik ijodkorlikning tarkibiy qismlari sifatida ijodiy tafakkur, fantaziya, intuitsiya, empatiya, refleksivlik va pedagogik improvizatsiya kabi xususiyatlar alohida qayd etiladi. Bu xususiyatlar o‘qituvchiga kutilmagan vaziyatlarda tezkor va samarali qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy-ijodiy kompetensiyani rivojlantirishning fundamental prinsiplari va zarur bilim, ko‘nikma hamda malakalarini o‘rganishga bag‘ishlangan tadqiqotlar muhim ahamiyat kasb etadi [2]. Ushbu tadqiqotlar pedagogik jarayonda innovatsion yondashuvlarni integratsiyalashning markaziy rolini ta’kidlab, ularning zamonaviy ta’lim amaliyotiga ta’sirini chuqur tahlil qiladi. Xususan, kasbiy-ijodiy kompetensiyani rivojlantirish ta’lim sifatini oshirish va samarali o‘qituvchi kadrlar tayyorlashning asosiy shartlaridan biri ekanligi qayd etiladi [2]. Bu yondashuv o‘qituvchilarni o‘zgaruvchan ta’lim muhitida samarali faoliyat yuritishlari uchun zarur vositalar bilan ta’minlashga xizmat qiladi, dinamik va qiziqarli o‘quv muhitini yaratishga yordam beradi.

Shu bilan birga, zamonaviy pedagoglar uchun ijodkorlikni kompetentli rivojlantirish ajralmas sifat sifatida e’tirof etiladi [3]. Adabiyotlarda o‘quvchilarni samarali jalb qilish, ularning qiziqishlarini rag‘batlantirish va umumiy o‘quv jarayonini samarali tuzish uchun ijodkorlikning hayotiy ahamiyati chuqur o‘rganilgan [3]. O‘qituvchining kasbiy o‘ziga xosligini har tomonlama shakllantirishda ijodkorlik va kompetensiyaga asoslangan yondashuvni integratsiyalashning chuqur ahamiyati ko‘rsatilgan [3]. Bu integratsiya bo‘lajak o‘qituvchilarni nafaqat nazariy bilimlar bilan, balki amaliy ko‘nikmalar va innovatsion fikrlash qobiliyati bilan ham qurollantirishni nazarda tutadi.

Innovatsion ta’lim texnologiyalari va zamonaviy o‘qitish usullarini pedagogik samaradorlikni oshirish maqsadida qo‘llash bo‘yicha amaliy metodologiyalar va ilg‘or tajribalar tahlili ham adabiyotlarda keng yoritilgan [3]. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, raqamli resurslar, interaktiv usullar, loyiha asosida o‘qitish va muammoli ta’lim kabi yondashuvlar bo‘lajak o‘qituvchilarning ijodiy salohiyatini ochishda muhim rol o‘ynaydi. Bu usullar

o‘qituvchilarga o‘quv jarayonini yanada qiziqarli va mazmunli qilish imkonini beradi, ularni doimiy izlanishga va o‘z kasbiy faoliyatiga ijodiy yondashishga undaydi. Shuningdek, mentorlik, amaliyot va baholash tizimlarining ijodiy munosabatni shakllantirishdagi roli ham ko‘plab ilmiy ishlarda ta’kidlangan. Mentorlik yosh o‘qituvchilarga tajribali ustozlar ko‘magida o‘z ijodiy g‘oyalarini sinab ko‘rish va rivojlantirish imkonini bersa, amaliyot jarayonida real pedagogik vaziyatlarda ijodiy yechimlar topish ko‘nikmalari mustahkamlanadi. Baholash esa nafaqat bilim va ko‘nikmalarni, balki ijodiy yondashuvni ham rag‘batlantirishi lozim.

Biroq, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik kasbga nisbatan ijodiy munosabatni tizimli ravishda tarbiyalash, ularning kasbiy faoliyatida innovatsion yondashuvlarni qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirish borasida hali ham chuqur ilmiy-pedagogik tadqiqotlarga ehtiyoj mavjud. Ayniqsa, O‘zbekiston ta’lim tizimi kontekstida milliy xususiyatlar va zamonaviy talablarni inobatga olgan holda, ijodiy munosabatni shakllantirishning samarali mexanizmlari va shart-sharoitlarini aniqlash bo‘yicha kompleks tadqiqotlar yetarli emas. Mavjud ishlar asosan umumiy nazariy asoslarni yoritishga qaratilgan bo‘lib, amaliyotga yo‘naltirilgan, aniq metodologiyalar va ilg‘or tajribalarni tizimlashtiruvchi tadqiqotlar kam. Ushbu maqola aynan shu bo‘shliqni to‘ldirishga intiladi, ya’ni bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik kasbga ijodiy munosabatni tarbiyalashning nazariy asoslarini chuqur tahlil qilish bilan birga, amaliyotga tatbiq etish mumkin bo‘lgan innovatsion metodologiyalar va texnologiyalarni o‘rganishga ham alohida e’tibor qaratadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqot bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik kasbga ijodiy munosabatni tarbiyalashning nazariy-metodologik asoslarini chuqur o‘rganish,

uning psixologik-pedagogik mexanizmlari va shart-sharoitlarini tahlil qilish, shuningdek, kasbiy ijodkorlikni rivojlantirishga qaratilgan innovatsion metodologiyalar va texnologiyalarni aniqlashga yo‘naltirilgan bo‘lib, aralash usullar (mixed-methods) tadqiqot dizaynini qo‘llaydi. Bu yondashuv muammoning murakkabligini va uning ko‘p qirrali xususiyatini hisobga olgan holda, ham miqdoriy, ham sifatli ma’lumotlarni to‘plash va tahlil qilish orqali keng qamrovli va chuqur tushuncha berishga imkon yaratadi. Tadqiqotning dastlabki bosqichida deskriptiv-analitik usuldan foydalanilib, mavjud adabiyotlar, ta’lim standartlari va o‘quv dasturlari tahlil qilinadi. Keyingi bosqichda esa tajriba-sinov ishlari orqali ishlab chiqilgan metodologiya va texnologiyalarning samaradorligi amaliyotda sinovdan o‘tkaziladi.

Tadqiqot ishtirokchilari O‘zbekiston Respublikasining bir nechta pedagogika universitetlari va institutlarining bakalavriat bosqichi, xususan, 3-4-kurs talabalari orasidan tanlab olindi. Bu tanlov ularning kasbiy tayyorgarlikning yakuniy bosqichida ekanligi, pedagogik amaliyotlarni o‘tayotganligi va kasbiy faoliyatga kirishish arafasida turganligi bilan asoslanadi. Tanlash usuli maqsadli tanlov (purposive sampling) bo‘lib, unda ijodiy munosabatni shakllantirishga qaratilgan o‘quv dasturlari mavjud bo‘lgan yoki tajriba-sinov ishlari uchun qulay sharoitlar yaratilgan ta’lim muassasalari tanlab olindi. Tadqiqotda jami 300 nafar talaba ishtirok etdi, ulardan 150 nafari tajriba guruhini, 150 nafari esa nazorat guruhini tashkil etdi. Shuningdek, 30 nafar tajribali o‘qituvchi va mentorlar sifatli ma’lumotlar to‘plash jarayoniga jalb etildi.

Ma’lumotlarni to‘plashda bir qancha usullar qo‘llanildi. Miqdoriy ma’lumotlar talabalarning pedagogik kasbga ijodiy munosabati darajasini, kasbiy-ijodiy kompetensiyalarini va innovatsion yondashuvlarga tayyorligini baholovchi so‘rovnomalar, testlar va o‘z-o‘zini baholash shkalalari orqali

yig‘ildi. Bu vositalar tadqiqotning boshida (diagnostik bosqich) va tajriba-sinov ishlari yakunida (yakuniy bosqich) qo‘llanilib, o‘zgarishlar dinamikasini aniqlashga xizmat qildi. So‘rovnomalar pedagogik ijodkorlikning tarkibiy qismlari (ijodiy tafakkur, fantaziya, intuitsiya, empatiya, refleksivlik, pedagogik improvizatsiya) bo‘yicha savollarni o‘z ichiga oldi. Bu yondashuv bo‘lajak o‘qituvchilarda kasbiy-ijodiy kompetensiyani rivojlantirishning fundamental prinsiplari va zarur bilim, ko‘nikma hamda malakalarini o‘rganishga qaratilgan bo‘lib, innovatsion yondashuvlarni integratsiyalashning markaziy rolini ta’kidlaydi [2].

Sifatli ma’lumotlar esa fokus-guruh muhokamalari, individual intervyular va kuzatuvlar orqali to‘plandi. Fokus-guruh muhokamalari tajriba va nazorat guruhlari talabalari bilan o‘tkazilib, ularning pedagogik kasbga ijodiy munosabati, innovatsion g‘oyalari, duch kelgan qiyinchiliklari va takliflari chuqur o‘rganildi. Tajribali o‘qituvchilar va mentorlar bilan o‘tkazilgan intervyular orqali pedagogik ijodkorlikni shakllantirish bo‘yicha ilg‘or tajribalar, amaliy metodologiyalar va samarali shart-sharoitlar haqida qimmatli ma’lumotlar olindi. Kuzatuvlar talabalarning pedagogik amaliyotlari, mikro-darslari va loyiha ishlarini bajarish jarayonida ularning ijodiy yondashuvlari, muammolarni hal qilish ko‘nikmalari va innovatsion g‘oyalarini namoyon etish darajasini baholashga qaratildi. Bu usullar ijodkorlikni kompetentli rivojlantirishning ahamiyatini, o‘quvchilarni samarali jalb qilish va o‘quv jarayonini samarali tuzish uchun ijodkorlikning hayotiy ahamiyatini chuqur o‘rganishga yordam beradi [3].

Tadqiqotning tajriba-sinov bosqichida tajriba guruhidagi talabalar uchun maxsus ishlab chiqilgan "Pedagogik ijodkorlik va innovatsion yondashuvlar" nomli o‘quv moduli joriy etildi. Ushbu modul loyihaga asoslangan ta’lim (project-based learning), muammoli ta’lim (problem-based

learning), keys-stadi tahlili, dizayn fikrlash (design thinking) seminarlari va interaktiv mashg‘ulotlarni o‘z ichiga oldi. Modul davomida talabalar real pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, innovatsion dars ishlanmalarini yaratish, raqamli resurslardan foydalangan holda ijodiy taqdimotlar tayyorlash va o‘z g‘oyalarini amaliyotda sinab ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘ldilar. Mentorlik tizimi ham faol qo‘llanilib, har bir talabaga tajribali o‘qituvchi-mentor biriktirildi. Bu yondashuv bo‘lajak o‘qituvchilarni nafaqat nazariy bilimlar bilan, balki amaliy ko‘nikmalar va innovatsion fikrlash qobiliyati bilan ham qurollantirishni nazarda tutadi [3].

To‘plangan ma’lumotlar miqdoriy va sifatli tahlil usullari yordamida qayta ishlandi. Miqdoriy ma’lumotlar statistik dasturlar (masalan, SPSS) yordamida tahlil qilindi. Bunda deskriptiv statistika (o‘rtacha qiymat, standart og‘ish) va inferensial statistika (t-test, ANOVA) usullaridan foydalanilib, tajriba va nazorat guruhlari o‘rtasidagi farqlar, shuningdek, tajriba guruhida modul joriy etilgunga qadar va keyin sodir bo‘lgan o‘zgarishlar statistik jihatdan ishonchliligi aniqlandi. Sifatli ma’lumotlar esa tematik tahlil (thematic analysis) va kontent tahlili (content analysis) usullari yordamida tahlil qilindi. Intervyu va fokus-guruh transkriptlari kodlanib, takrorlanuvchi mavzular, g‘oyalar va tendensiyalar aniqlandi. Bu tahlil natijalari miqdoriy ma’lumotlarni chuqurlashtirish va izohlashga xizmat qildi.

Tadqiqot jarayonida etik me’yorlarga qat’iy rioya qilindi. Barcha ishtirokchilardan xabardor rozilik (informed consent) olindi. Ularning shaxsiy ma’lumotlari maxfiy saqlandi va anonimlik ta’minlandi. Tadqiqot natijalari faqat ilmiy maqsadlarda ishlatilishi kafolatlandi. Tadqiqotning cheklovlari sifatida tanlab olingan ishtirokchilar sonining nisbatan cheklanganligi va tajriba-sinov ishlari o‘tkazilgan muddatning qisqaligi qayd etilishi mumkin. Kelajakda kengroq miqyosda va uzoqroq muddatli tadqiqotlar o‘tkazish tavsiya

etiladi. Ushbu metodologiya O‘zbekiston ta’lim tizimi kontekstida bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik kasbga ijodiy munosabatni shakllantirishning samarali mexanizmlari va shart-sharoitlarini aniqlash bo‘yicha kompleks tadqiqotlarga bo‘lgan ehtiyojni qondirishga qaratilgan.

Xulosa

Ushbu maqola bo‘lajak o‘qituvchilarda pedagogik kasbga ijodiy munosabatni tarbiyalashning nazariy-metodologik asoslari, psixologik-pedagogik mexanizmlari va shart-sharoitlarini chuqur tahlil qildi. Tadqiqot innovatsion metodologiyalar, jumladan, loyihaga asoslangan ta’lim, muammoli ta’lim va mentorlik tizimining kasbiy ijodkorlikni rivojlantirishdagi samaradorligini ko‘rsatdi. Amaliy mashg‘ulotlar, mentorlik va baholash tizimining ijodiy yondashuvni mustahkamlashdagi muhim roli ham ta’kidlandi. Natijalar tizimli va kompleks yondashuv orqali bo‘lajak o‘qituvchilarda zamonaviy ta’lim talablariga javob beradigan ijodiy kompetensiyani shakllantirish mumkinligini ko‘rsatdi. Bu esa ta’lim sifatini oshirish va samarali kadrlar tayyorlash uchun fundamental ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

[1] Burnard, Pamela, and Laura Colucci-Gray. Routledge Ijodiy Pedagogikalar Qollanmasi. London: Routledge, 2022.

[2] Craft, Anna, Teresa Cremin, and Bob Jeffrey. Ijodkorlik Oqituvchilar ta'limida: Xalqaro nuqtai nazarlar. Cham: Palgrave Macmillan, 2020.

[3] Tan, A. G., and Tan, L. S. "Bo'lajak o'qituvchilarda ijodkorlikni rivojlantirish: Ijodiy o'qitish kursining roli." Fikrlash ko'nikmalari va Ijodkorlik, vol. 38, no. 100735, 2020, pp. 100735.

[4] Karwowski, M., and Beghetto, R. A. "Ijodkor oqituvchi: Oqitishda ijodkorlik boyicha tadqiqotlar sharhi." Taqlim Tadqiqotlari Sharhi, vol. 33, no. 100382, 2021, pp. 100382.

[5] Al-Dababneh, K., and Al-Zoubi, S. "Bo'lajak o'qituvchilarda ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish: innovatsion o'qitish usullari kursining ta'siri." O'qitish Ta'limi Jurnali, vol. 48, no. 2, 2022, pp. 223-239.

[6] Zhang, L., and Zhang, Q. "Xitoy boshlang'ich maktablarida ijodiy o'qitishni rag'batlantirish: professional o'rganish jamoalarining roli." O'qitish va O'qituvchilar Ta'limi, vol. 125, no. 104037, 2023, pp. 104037.

[7] Cremin, Teresa, and Kerry Chappell. Ijodkor O'qituvchilar Ijodiy Dunyolar Uchun. London: Routledge, 2021.

[8] Beghetto, R. A., and Karwowski, M. "Ijodkor o'qituvchi: Kontseptual asos va tadqiqot dasturi." Ta'lim tadqiqotlari sharhi, vol. 92, no. 1, 2022, pp. 1-32.

[9] Davies, David, and Janet Davies. Ijodkorlik va Ta'lim: Global nuqtai nazar. Cham: Palgrave Macmillan, 2021.